

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ ЕСТЕТИЧНО ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

В статті розглянуто специфіку графічного дизайну та особливості художньо-графічної роботи учнів у процесі позашкільної діяльності. Освітлені основні проблеми навчання графічного дизайну учнів у закладах доповнительного освіти.

Ключевые слова: *графічний дизайн, проектна діяльність, дизайн-освіта, заклади доповнительного освіти.*

The specific of graphic design and feature of artistically graphic activity of students is considered in the article in the process of out-of-school activity. The basic problems of studies of graphic design of students are lighted up in out-of-school establishments of education.

Key words: *graphic design, project activity, design-education, out-of-school educational establishments.*

У системі загальної освіти в останні десятиліття активно вводиться проблематика проектної культури, пов'язана із графічним дизайном. Учителі небезпідставно вважають, що пасивне споживання породжує пасивного споживача, який не вміє оволодіти багатством символічного та інструментального змісту оточуючого предметного середовища.

Для реалізації ідеї проектної культури у сфері загальноосвітніх навчальних закладів необхідно створити певні умови, серед яких важливими є безперервність культури, достатня кількість носіїв проектної культури, налагоджена система комунікацій для вільного поширення проектної культури. Важливим фактором розвитку проектної культури є координація та успішне навчання графічного дизайну на різних освітніх рівнях, у тому числі і на рівні позашкільної освіти.

У сучасних позашкільних навчальних закладах освіти існують проблеми, пов'язані із навчанням учнів графічного дизайну. Немає чіткості у загальних питаннях: яку роль повинен відігравати графічний дизайн у художньому вихованні учнів? У чому специфіка навчання графічного дизайну учнів у позашкільних закладах освіти? В якому обсязі цей вид дизайнерської діяльності повинен бути відображений у програмі позашкільних закладів? Осмислення загальних питань, теоретичне узагальнення практики дасть можливість розробити ефективну методику, вирішення педагогічних аспектів проблеми на рівні позашкільної освіти.

Разом з тим, можна бачити, що існуюча практика вивчення учнями графічного дизайну відчуває певні труднощі, пов'язані із впровадженням ефективних методів, форм і

засобів навчання, що дозволяли б цілеспрямовано вирішувати складні завдання навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах.

У пошуках відповіді на це питання ми вважали необхідним проаналізувати думки та погляди вчених-педагогів, методистів, організаторів художньо-педагогічної освіти щодо змісту та основних напрямів навчання графічного дизайну у позашкільних закладах освіти.

Існує ряд праць, в яких розроблялися ті чи інші аспекти досліджуваної проблеми. Основні теоретичні питання, пов'язані з дизайн-освітою, опрацьовані у науковій літературі багатьма світовими вченими: П. Беренсом, В. Гропіусом, Р. Земпером, В. Кандінським, Н. Ладовським, А. Родченком, В. Татліним та ін [3; 7].

Основні ідеї та принципи української дизайн-освіти висвітлюються у працях Є. Антоновича, В. Даниленка, А. Сімоніка, Ю. Сомова, П. Татіївського, М. Яковлева та ін. Проблеми методики навчання технологій та основ дизайну в загальноосвітніх навчальних закладах досліджують: В. Вдовченко, О. Коберник, В. Мадзігон, В. Сидоренко, В. Тищенко [3; 5].

Історичні основи становлення і розвитку графічного дизайну розкрито у наукових працях російських учених М. Анікста, Н. Бабуриної, В. Глазичева, С. Серова, Е. Черневич та ін [1; 8].

Окремі питання сучасних мистецтвознавчих засад графічного дизайну представлені у працях українських учених О. Гладуна, Ю. Золотухіна, В. Косіва, О. Лаврентьєва, О. Хмельовського та ін [3; 8].

Необхідно зазначити, що у науково-педагогічному і методичному арсеналі вчених-педагогів накопичено матеріал, який засвічує, що вказана проблема знаходиться у центрі уваги дослідників. Йдеться, передусім, про науково-методичні розробки, в яких іде мова про запровадження програм профільного навчання для загальноосвітніх навчальних закладів з трудового навчання «Графічний дизайн», на основі яких провідними науковцями Інституту педагогіки НАПН України розроблено підручник «Основи дизайну» для учнів 10-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, де основний матеріал вивчається за такими розділами, як «Графічний дизайн» та «WEB-дизайн» [3].

Але сьогодні гостро відчувається відсутність методичних розробок, адресованих учителям основ графічного дизайну саме у позашкільних закладах освіти, де б у популярній формі розглядалися теоретичні питання та методи їхнього застосування в роботі з дітьми різних вікових категорій. Разом з тим, в Україні накопичено деякий досвід з навчання учнів позашкільних закладів освіти основ дизайну, але графічного дизайну – відсутній і проаналізувати його досить важко, тому що він не вивчається та не узагальнюється.

У результаті аналізу праць вищеназваних авторів та інших дослідників було виявлено їх безперечне теоретико-методологічне значення. Разом з цим, існуючі розробки з достатньою повнотою не відображають основні положення щодо особливостей навчання графічного дизайну учнів у процесі позашкільної діяльності.

З урахуванням важливості та необхідності кваліфікованого осмислення зазначеної проблеми сформульовано таке завдання дослідження: проаналізувати особливості навчання графічного дизайну у позашкільних закладах освіти та виявити основні проблеми.

Спочатку з'ясуємо, у чому полягає особливість навчання графічного дизайну.

Графічний дизайн – це якісно новий вид діяльності, що інтегрує технічну та гуманітарну культуру на проектній основі і спрямований на організацію гармонійного предметного середовища [8, 12].

Графічний дизайн сьогодні пронизує всі сфери життя суспільства. Графічний дизайн, вводячи у проектну сферу новий досвід, здійснюючи переоцінку цінностей, ставлячи нові проблеми, дозволяє вирішити це питання. Він дає змогу розкрити складну взаємодію мистецтва, техніки, формувати естетичне ставлення до дійсності, володіє здатністю спрямовувати прагнення, здібності учнів у реальність, що їх оточує.

Розвиток мистецтва, науки і техніки, глибокі зміни у життєвому інформаційному середовищі, проблеми збереження культурної спадщини, зумовлюють об'єктивну необхідність певного рівня дизайнерської освіченості. Передбачається, що навчання графічного дизайну сприятиме підвищенню інтересу учнів до дизайнерської діяльності. В. Шпільчак зазначає: «Дизайнерська освіченість стане важливим аспектом взаємодії «людина – навколишнє середовище», оскільки у формуванні останнього споживач орієнтується на свої потреби і смаки. Таким чином, освіченість у галузі дизайну стала сьогодні необхідним елементом культури людини» [9, 3].

Знайомство з графічним дизайном повинно проходити в учнівському віці, на стадії формування потреб та смаків.

Навчання графічного дизайну, на жаль, не посідає належного місця в системі художньої освіти позашкільних навчальних закладів. Так склалося, що протягом десятиліть у позашкільних навчальних закладах учні отримували однобічну і досить бідну в художньому аспекті дизайн-освіту. Як результат, у системі позашкільної освіти графічному дизайну відводилася другорядна роль. Перші обнадійливі зміни у цьому питанні спостерігалися на початку 1990-х рр. Було створено нові програми, що характеризувалися національним змістом і передбачали широке ознайомлення учнів з різними видами дизайнерської діяльності. Однак успіхи були незначними. Економічна скрута та деформації суспільного життя ще гострішою ставили проблему відчуженості дизайну від офіційної культури [6, 12].

У сучасних позашкільних навчальних закладах учнів частіше знайомлять із традиційними видами пластичних мистецтва, але меншою мірою із сучасними видами дизайнерської діяльності. Якщо ми ставимо перед дизайн-освітою завдання забезпечення візуально-інформаційної функції, то у навчанні повинен бути прогностичний елемент, тобто знайомство із сучасними напрямками дизайнерської діяльності.

Розглядаючи систему навчання учнів графічного дизайну, важливо врахувати зарубіжний досвід, зокрема Японії та Великобританії, для яких характерним є виховання

почуттів дитини, відчуття спілкування на рівні «людина і річ», «людина і оточення», де ставлять завдання «створення оточення, що дає людині можливість відкривати дещо в собі, проявляти задатки, усвідомлюючи значущість власних і чужих ідей, впевнитися у можливості здійснювати вплив на оточення» [7].

У сучасних умовах розвиток графічного дизайну та освітня діяльність у цій галузі знаходяться у прямій залежності від загального рівня духовної та матеріальної культури суспільства, відповідно до кожного її члена. Це зумовлює об'єктивну необхідність певного рівня освіченості в галузі цього виду мистецтва.

Залучення до графічного дизайну учнів позашкільних навчальних закладів, крім виявлення та розвитку здібностей, буде допомагати наближенню позашкільного навчання до життя, загальної культури, творчої активності, виховання працелюбності, прагнення творити за законами краси у будь-якій сфері діяльності. Організація повноцінного, педагогічно доцільного ознайомлення учнів із графічним дизайном, посиленої дизайнерської творчості є значним резервом для підвищення рівня загальної дизайн-освіти.

Реалізація навчально-виховних можливостей графічного дизайну в умовах діяльності позашкільних навчальних закладів та визначення професійних нахилів учнів у цій сфері можливі за наявності цілісної системи, що передбачає різні рівні засвоєння цього виду діяльності.

Перший рівень – це знайомство з мовою графічного дизайну.

Другий – поглиблення уявлень про художньо-графічну діяльність, розвиток здібностей у цій галузі, формування важливих складників дизайнерського мислення: відчуття доцільності, раціональності, відчуття стилю, розкриття творчих нахилів учнів у галузі графічного дизайну в умовах позашкільних навчальних закладів.

Для третього рівня характерним є залучення учнів до художньо-графічної творчості, формування образного мислення, початкових професійних навичок із графічного дизайну.

Третій рівень відповідно включає показники перших двох і відзначається розвиненим сприйняттям, осмисленим ставленням до художньо-графічної діяльності, вмінням виявити виражальні засоби цього виду дизайну та їх можливості, здатністю до творчості та прагненням до поглиблення знань та вмінь у цій сфері. Система, що забезпечить цілеспрямоване та педагогічно доцільне залучення учнів до художньо-графічної діяльності на різних рівнях, на наш погляд, буде сприяти стійкій динаміці пізнавальної активності та виявленню здібностей до цього виду дизайну на ранній стадії.

Як свідчить педагогічна практика та результати проведених досліджень, учні позашкільних навчальних закладів недостатньо підготовлені до ознайомлення з графічним дизайном, не зовсім чітко усвідомлюють значення та необхідність художньо-графічної діяльності. Однією з основних причин цього є слабкий рівень сформованості художньо-графічних умінь та навичок учнів і недосконала методична забезпеченість цього виду діяльності. Недоліки у дидактичній та, частково, у психологічній художньо-графічній підготовці учнів, як було встановлено у ході дослідження, зумовлені

недостатнім рівнем їхньої підготовки у загальноосвітніх навчальних закладах, а тому усунути їх необхідно у процесі позашкільної діяльності. Це дозволило зробити висновок про необхідність переосмислення деяких аспектів навчання графічного дизайну у позашкільних навчальних закладах, проведення ряду заходів щодо підвищення ефективності художньо-графічної діяльності учнів.

Розв'язання проблеми, пов'язаної з особливостями навчання графічного дизайну учнів у позашкільних навчальних закладах освіти, ми бачимо у зміні змісту та методів навчання на основі врахування специфіки художньо-проектної діяльності, вікових особливостей його опанування учнями, оптимального співвідношення теоретичної та практичної діяльності. Це дозволить, на нашу думку, вибудувати систему навчання учнів основам графічного дизайну. Система повинна передбачати послідовне ознайомлення учнів з основними видами графічного дизайну:

- вивчення сучасного стану цього виду дизайнерської діяльності;
- осмисленого ставлення до художньо організованого інформаційного середовища, від формування елементарних умінь зображати конкретні графічні об'єкти до понять про графічно-проектну діяльність.

Таким чином, у процесі дослідження особливостей навчання учнів графічного дизайну у позашкільних навчальних закладах ми виявили, що вивчення основних його положень повинно відбуватися, перш за все, з використанням художньо-графічних засобів у формі дизайнерських проектів, що адекватно відображає основні принципи взаємозв'язку графічного дизайну з іншими видами дизайн-діяльності.

Повноцінне включення матеріалу про графічний дизайн дає можливість гармонійно поєднати різні види художньої, проектної, технічної діяльності. Інтегративний характер графічного дизайну, комплексний підхід до розв'язання проблем знайомства учнів із різними його видами, дозволить забезпечити зв'язок як між різними видами художньої діяльності, так і між різними дисциплінами.

Отже, відзначимо, що педагогічно доцільне цілеспрямоване залучення учнів до художньо-графічної діяльності повинно передбачати широке застосування різноманітних видів практичної діяльності, що розвивають творчу уяву, фантазію у поєднанні з формуванням правильних понять про специфіку графічного дизайну, його мову, розвиток умінь та навичок сприйняття предметно-просторового середовища відповідно до вікових особливостей учнів. Окреслені нами шляхи вивчення цього матеріалу дозволяють розробляти на його основі різні підходи, методичні прийоми, технологію практичної реалізації виховного потенціалу художньо-графічної діяльності учнів у позашкільних навчальних закладах.

Використані літературні джерела

1. Даниленко В. Я. Дизайн: параметричні аспекти / Віктор Якович Даниленко // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків: ХДАДМ, 2005. – № 4. – С. 3–14.
2. Закон України «Про позашкільну освіту» // Освіта України. Нормативно-правові документи. – К. : Міленіум, 2001. – С. 229–251.

3. Основи дизайну: підручник для 10 кл. загальноосв. навч. закл. Профільн. рівень / В. В. Вдовченко, Т. О. Божко, А. С. Сімонік та ін.; [за ред. В. В. Вдовченка]. – К. : Педагогічна думка, 2010. – 304 с., іл.
4. Програми для позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів : гуртки наук.-тех. напрямку / [О. В. Биковська, Т. О. Вихренко, Л. М. Гайдай та ін.]. – К. : Грамота, 2005. – Вип. 1. – 160 с.
5. Програма профільного навчання для загальноосвітніх навчальних закладів з трудового навчання у 10-11-х класах «Графічний дизайн» / В. В. Вдовченко, Т. О. Божко, В. П. Тименко // Освіта і управління. – Т.10 – № 1. – 2007. – С. 129–160.
6. Студия дизайна (методические материалы в помощь организаторам кружков и студий дизайна) / Сост. П. А. Петропавловский. – К. , 1991. – 52 с.
7. Тименко В. П. Безперервна система загальної дизайн-освіти: стан і перспективи розвитку / В. П. Тименко // Зб. наук. праць. – К.: Науковий світ, 2002. – С. 108–110.
8. Хмельовський О. М. Графічний дизайн: навч. посібник / О. М. Хмельовський. – Луцьк: Терен, 2008. – 160 с.
9. Шпільчак В. Дизайн в українській школі: проблеми та перспективи / В. Шпільчак // Мистецтво і освіта, 2000. – № 3. – С. 2–7.

УДК 374.1:37.01

*Валентина Дем'яненко,
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

Рассмотрены сущность понятия «исследовательская компетентность», основные аспекты процесса формирования исследовательской компетентности в контексте формирования ключевых компетентностей учащихся, предложена модель процесса формирования исследовательской компетентности учащихся Малой академии наук Украины.

Ключевые слова: *научно-исследовательская деятельность учащихся Малой академии наук Украины, компетентностный подход, исследовательская компетентность, модель процесса формирования исследовательской компетентности.*

The concept of «competence research» and the main aspects of the formation of competence research in the context of the formation of key pupil's competences are considered; the model of formation competence researches pupil's of the Minor academy of sciences of Ukraine is proposed.

Key words: *activities research of pupil's of the Minor academy of sciences of Ukraine, the competence-based approach, the competence research, the model of the formation of research competence.*